

■ Родныя тапонімы

ДВОРЫШЧА

Мяне цікавіць назва і гістарычнае мінулае вёскі, у якой я нарадзіўся і вырас, — *Дворышча*. У наш час яна ўваходзіць у склад горада Мінска і згубіла сваю ранейшую назву. Тэрытарыяльна яна размяшчаецца паміж мікрараёнамі Паўднёвы Запад і Малінаўка ў межах вуліц Касманаўтаў, Ясеніна, Громава, праспекта Дзяржынскага.

Ведаю, што вёска існавала яшчэ да рэвалюцыі 1917 года (у гістарычным архіве бачыў яе ў матэрыялах перапісу населеных пунктаў і насельніцтва, які адбываўся ў 1916 годзе). Ад бацькоў чуў, што да Першай сусветнай вайны землі, на якіх размяшчалася вёска, належалі пэўнаму памешчыку, які пасля распаду іх розным уладальнікам. У час калектывізацыі 1930 года вёска ўвайшла ў склад створанага калгаса імя Калініна.

Канал, што ідзе ўздоўж вуліцы Касманаўтаў і паркавай зоны адпачынку, жыхары мікрараёнаў называюць *Мухля*. Я чуў, што калісьці праз вёску працякала рака, але ніхто са старажылаў такой яе назвы не ўзгадваў.

Буду рад новым гістарычным звесткам.

Валерый ДЗЕДЗІК.

Назва вёскі *Дворышча* (варыянт *Дварышча*) не адзінакая на тэрыторыі Беларусі. Паселішчы з такім найменнем можна сустрэць у розных рэгіёнах нашай краіны: на поўдні і поўначы (Бярозаўскі, Іванаўскі, Лунінецкі, Маларыцкі раёны Брэсцкай вобласці, Жлобінскі, Нараўлянскі, Хойніцкі раёны Гомельскай вобласці; Бешанковіцкі, Браслаўскі, Лепельскі, Мёрскі, Расонскі, Чашніцкі, Шаркаўшчынскі, Шумілінскі раёны Віцебскай вобласці), на ўсходзе і заха-

дзе (Асіповіцкі, Бабруйскі раёны Магілёўскай вобласці, Ашмянскі, Лідскі раёны Гродзенскай вобласці). Нямала Дворышчаў і ў цэнтральных раёнах Беларусі. Арэал іх ахоплівае Барысаўскі, Валожынскі, Дзяржынскі, Крупскі, Любанскі, Мінскі і Слуцкі раёны Мінскай вобласці. На жаль, Ваша родная вёска як самастойнае паселішча знікла з карты краіны, стаўшы часткай сталіцы. Але яе гісторыя заслужоўвае таго, каб быць увекавечанай калі не ў назве мікрараёна, то ў назве адной з вуліц горада.

Найбольш агульнае значэнне слова *дворышча* — месца, дзе быў двор, а таксама зямельны надзел з самастойнай гаспадаркай. У гісторыі дворышча вядома як старажытная форма калектывага сялянскага ўладання зямлёй. Вельмі пераканаўчае і навукова абгрунтаванае тлумачэнне паходжання назвы «дворышча» прыводзіць у сваіх работах вядомая даследчыца беларускай тапаніміі прафесар В. П. Лемцюгова. Вучоная сцвярджае, што на пачатковай стадыі існавання дворышча ўяўляла сабой патрыярхальную вялікую сям'ю, або сямейна-родавую абшчыну, калектыв крэйных родзічаў па лініі бацькі. Усе члены дворышча жылі ў адным паселішчы, сумесна апрацоўвалі зямлю і вялі гаспадарку. Паступова ў працэсе разлажэння вялікай сям'і распалася на роднасныя малыя сем'і, кожная з якіх жыла асобным домам, але яны сумесна апрацоўвалі зямлю і вялі гаспадарку. У старажытнасці такія дворышчы мелі назвы: *дворышча Дамашычаў, дворышча Панахідзічаў* і інш. У другой палове XVI стагоддзя беларуская сялянская абшчына знаходзілася ў стане распаду і захоўвалася пераважна ў перажытковых

формах. Гэтаму ў значнай ступені паспрыяла рэформа «Устава на валокі» 1557 года, паводле якой зямля абшчынных сёлаў і дворышчаў была падзелена на валокі (валока — дзялянка зямлі памерам у 21,36 гектара) і перададзена ў індывідуальнае карыстанне. У выніку многіх дворышчаў не стала. На іх месцы з'явіліся памешчыцкія двары, дварцы, фальваркі, сёлы і прысёлкі залежных сялян. Дворышча хутка страціла сваю сямейна-родавую сутнасць і з цягам часу перастала існаваць. Менавіта ў гэты перыяд і з'яўляюцца ўласныя назвы паселішчаў. Але цалкам слова не страцілася, яно перайшло ў якасці ўласнага наймення населеных пунктаў. Такім чынам, можна меркаваць, што назва Вашай вёскі вядзе свой пачатак яшчэ з XVI стагоддзя.

Вялікую цікавасць выклікае і назва канала, які ў наш час называюць *Мухля* і звязваюць паходжанне назвы са словам махляваць «падманваць». Матывуюць такую версію тым, што рэчка нібы падманвае людзей: вада ў ёй то з'яўляецца на паверхні, то знікае. Зразумела, што народнае тлумачэнне не мае ніякай сувязі з навуковай версіяй. Краязнаўцы сцвярджаюць, што раней на гэтым месцы цякла рэчка з назвай *Мыш*. Верагодна, што назва яе непасрэдна звязана са словам *мышнік*, якое ў беларускай народнай геаграфічнай тэрміналогіі мае значэнне «ўчастак, які зарос кустамі». Напэўна, берагі Мышы ў мінулым таксама былі парослыя хмызняком. Калі звярнуцца да больш старажытнай пары, то словы *мыш* і *мухля* ўзыходзяць да аднаго індаеўрапейскага караня *mus* «мыш». Вядомы этымолог Трубачоў А. М. сцвярджае, што *mus* — адна з табуістычных назваў жывёл, якая ў перакладзе абазначала «шэры». Да гэтага ж слова ўзыходзяць такія словы, як *муха* і *мох*.

Ігар КАПЫЛОЎ,
старшыня Рэспубліканскай тапанімічнай камісіі
пры НАН Беларусі